

До спеціалізованої вченої ради 70.895.02
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова
29013, м. Хмельницький, вулиця
Героїв Майдану, 38

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Демчик Надії Петрівни
«Правовий інститут примусового повернення і видворення іноземців та
осіб без громадянства органами Державної прикордонної служби
України», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних
наук зі спеціальності 12.00.07. – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право**

Актуальність теми дослідження. Актуальність дослідження теоретико-правових та прикладних проблем здійснення примусового повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства органами Державної прикордонної служби України обумовлена низкою чинників. Одним із таких чинників є реформування системи міграційного права в контексті інтеграції України у загальноєвропейський правовий простір, реєпцією зарубіжного досвіду, зокрема у сфері застосування заходів державної міграційної політики. Зазначена обставина зумовлює необхідність переопрацювання існуючих підходів щодо місця та ролі примусових заходів, які застосовуються до іноземців та осіб без громадянства міграційними та прикордонними органами. Незважаючи на наявність досліджень у сфері визначення примусового повернення та примусового видворення, ряд основоположних теоретичних аспектів у цій сфері залишаються недослідженими і потребують комплексного висвітлення. Існує багато нагальних питань, які залишилися поза увагою науковців і потребують однозначних обґрунтованих відповідей як з боку адміністративно-правової

доктрини, так і з боку правозастосовної практики. Робота Демчик Надії Петрівни успішно заповнює цю прогалину.

Здобувачка, виходячи із актуальності проблеми та ступеня її розробленості, в якості досягнення мети свого дослідження спрямувала його на розв'язання актуального завдання діяльності Державної прикордонної служби України із застосування примусового повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства, а також сформулювала пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання цієї сфери суспільних відносин.

Враховуючи наведене, можна стверджувати, що дисертація Демчик Надії Петрівни характеризується актуальністю, а її результати можуть бути цінними як для юридичної науки, так і для нормотворчої та практичної діяльності.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результати дисертаційного дослідження Демчик Надії Петрівни є науково обґрунтованими, адже в роботі комплексно опрацьовано достатньо широкий спектр проблем, пов'язаних із здійсненням примусового повернення та примусового видворення іноземців та осіб без громадянства через формування науково обґрунтованих теоретичних та практичних положень і пропозицій до теорії та практики адміністративного процесу.

Автором правильно та чітко визначено об'єкт, предмет, методи, мету і задачі дослідження. Так, метою дисертаційного дослідження стало встановлення сутності й особливостей правового інституту примусового повернення і видворення іноземців (осіб без громадянства) органами Держприкордонслужби України, його теоретичного забезпечення, визначення напрямів реалізації та перспективного удосконалення.

Відповідно до поставленої мети дисертантом визначено задачі наукового дослідження:

– з'ясувати історичний розвиток правового регулювання і наукових уявлень щодо примусових заходів стосовно іноземців та повноважень органів охорони державного кордону в їх застосуванні;

– охарактеризувати правову регламентацію застосування в Україні примусового повернення і примусового видворення іноземців та осіб без громадянства;

– обґрунтувати організаційно-правові засади діяльності Держприкордонслужби України як суб'єкта застосування примусового повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства;

– встановити особливості використання процедур вислання громадян третіх країн на основі закордонного досвіду протидії нелегальній міграції;

– з'ясувати лінгвістично-юридичний зміст ключових понять, що використовуються на позначення примусового повернення іноземців;

– розглянути процесуальний порядок реалізації повноважень органів Держприкордонслужби України із застосування примусового повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства;

– визначити строки та стадії провадження у справах про примусове повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства органами Держприкордонслужби України;

– виокремити місце органів Держприкордонслужби України у системі взаємодії з іншими суб'єктами застосування примусового повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства.

Авторці вдалося досягнути поставленої мети. Ознайомлення зі змістом дисертації Демчик Н. П. дає підстави для таких висновків.

Дисертантка виявила належний рівень знань літератури у сфері адміністративного процесуального та міграційного права, нормативно-правового матеріалу, судової та іншої правозастосовної практики, у змісті дослідження знайшло відображення ряд дискусійних проблем, що підлягають осмисленню і відповідному їх вирішенню. Авторкою застосовано різноманітні методи наукового висвітлення досліджуваних проблем,

проведено аналіз законодавства іноземних держав, зроблена критична оцінка положень чинного законодавства.

Мета, завдання і предмет дослідження зумовили структуру цієї роботи. Дисертація складається із анотації, переліку умовних позначень, вступу, шістьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У дисертації висвітлюються адміністративно-правова характеристика примусового повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства органами Державної прикордонної служби України, в тому числі розглянута історіографія дослідження повноважень органів охорони державного кордону щодо примусового повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства, розкрито нормативно-правове регулювання застосування примусового повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства в Україні, досліджений суб'єктний склад осіб та органів, уповноважених здійснювати примусове повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства, проведена лінгвістично-правова характеристика термінології «примусове повернення» та «примусове видворення та досліджено закордонний досвід примусового повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства органами охорони державного кордону (розділ 1), розкрито зміст адміністративно-процесуальної діяльності органів Державної прикордонної служби України щодо примусового повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства, в тому числі визначено повноваження органів Державної прикордонної служби України щодо примусового повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства, розкрито строки примусового повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства органами Державної прикордонної служби України, виділено стадії адміністративних проваджень у справах про примусове повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства органами Державної прикордонної служби України, визначено напрямки взаємодії органів Державної прикордонної служби України з державними органами України та інших держав щодо примусового повернення і видворення іноземців та осіб

без громадянства (розділ 2). Такий підхід до визначення структури і змісту дисертаційного дослідження є логічним, дає можливість всебічно висвітлити значне коло актуальних теоретико-методологічних та прикладних засад здійснення примусового повернення та примусового видворення іноземців та осіб без громадянства органами охорони державного кордону.

Наукова новизна одержаних результатів полягає, насамперед, у тому, що дисертаційне дослідження є першим у теорії адміністративного права фундаментальним дослідженням, спрямованим на розв'язання актуального завдання діяльності Державної прикордонної служби України із застосування примусового повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства.

Так, авторка вперше інтерпретує примусове повернення і видворення органами охорони державного кордону як правовий інститут, що становить виокремлену сукупність матеріальних і процесуальних норм, характеризується особливим видом однорідних суспільних відносин у міграційній сфері, стосується застосування взаємопов'язаних заходів адміністративного примусу до іноземців та осіб без громадянства.

У роботі обґрунтовується виокремлення у складі національної прикордонної служби організаційних структур з адміністративно-юрисдикційними повноваженнями: органи загальної компетенції, які створені для виконання завдань з охорони державного кордону, прикордонного контролю, оперативно-бойової діяльності; підрозділи, спеціально призначені для протидії нелегальній міграції, процесуального супроводу, контролю й здійснення примусового повернення і видворення.

Дисертанткою вірно обґрунтовується твердження про те, що забезпечення сталого і легального міграційного процесу покладається на державні органи, уповноважені зокрема на встановлення та реалізацію примусового повернення і примусового видворення стосовно іноземців та осіб без громадянства: суб'єкти законодавчого забезпечення – Верховна Рада, Президент і Кабінет Міністрів України; спеціально створений суб'єкт – Державна міграційна служба України; суб'єкти правоохоронної діяльності –

Державна прикордонна служба та Служба безпеки України; суб'єкти здійснення правосуддя – адміністративні суди України.

Важливими є пропозиції дисертантки щодо удосконалення норм чинного законодавства, зокрема те, що форми і методи супроводження особи повинні відповідати європейським стандартам застосування силових заходів у процедурах примусового повернення, для чого доцільно внести зміни до розд. VII Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства.

Автором удосконалено підходи у з'ясуванні компетенції щодо застосування примусового повернення та видворення іноземців й осіб без громадянства, на основі чого повноваження Держприкордонслужби України можуть бути охарактеризовані як повноваження органу охорони правопорядку, органу міграційного контролю і сторони позовного провадження.

Можна погодитися із пропозицією авторки про те, що для належного міграційного результату доцільно використати можливості співпраці з недержавними суб'єктами та окремими громадянами. Напрямами взаємодії з неурядовим сектором можуть бути налагодження контактів з національними діаспорами щодо ідентифікації іноземців, забезпечення застосування альтернативного заходу взяття на поруки, сприяння в добровільному поверненні осіб, які не можуть виконати обов'язок виїзду з України. Повноваження Держприкордонслужби України з організації взаємодії такого роду повинні бути регламентовані шляхом доповнень до Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» і Кодексу адміністративного судочинства України.

Загалом у в рамках стислого аналізу складно охопити всі наукові надбання дисертації, абсолютна більшість ідей та положень якої заслуговують на підтримку. У цілому ж зміст роботи засвідчує комплексний та системний підхід до дослідження, фахове вирішення завдань дисертації та її наукову новизну.

Наукові положення, які винесені на захист, за змістом відповідають зазначеним в дисертації та авторефераті рівням наукової новизни (уперше, удосконалено, дістало подальшого розвитку), а їх зміст та вся дисертація в цілому відповідають рівню докторської дисертації з наукової спеціальності, за якою робота подана до захисту.

Зауваження та пропозиції за змістом дисертації. Разом з тим дисертація не позбавлена певних недоліків, окремі проблеми теми не знайшли відповідного рішення й обґрунтування, деякі з них залишилися без уваги автора, не з усіма дисертаційними положеннями беззастережно можна погодитися.

1. Потребує пояснення позиція авторки щодо співвідношення понять примусового повернення і видворення із іншими поняттями, такими як вислання, депортація, екстрадиція, добровільне повернення, реадмісія, репатріація, висловлена у підрозділі 1.4 дисертації. Дисертантці також доцільно уточнити роль Державної прикордонної служби, її органів та службових осіб у здійсненні адміністративних процедур, які охоплюються вище викладеними поняттями.

2. Потребує пояснення положення п. 5 наукової новизни, відповідно до якої виокремлення у складі національної прикордонної служби організаційних структур з адміністративно-юрисдикційними повноваженнями: органи загальної компетенції, які створені для виконання завдань з охорони державного кордону, прикордонного контролю, оперативно-бойової діяльності; підрозділи, спеціально призначені для протидії нелегальній міграції, процесуального супроводу, контролю й здійснення примусового повернення і видворення. Слід уточнити повноваження цих підрозділів в аспекті тематики дисертаційного дослідження.

3. Викликає певні застереження з практичної точки зору пропозиція автора у п. 6 наукової новизни про те, що у межах процесуальної діяльності в адміністративних провадженнях примусового повернення та видворення

іноземців (апатридів), органи та підрозділи охорони державного кордону виконують основні процесуальні та забезпечувальні специфічні завдання. У зв'язку із цим виникає необхідність уточнити позицію автора із зазначеного питання, в чому полягають забезпечувальні завдання, а в чому процесуальні та їх співвідношення.

4. Авторка зазначає у п. 7 наукової новизни щодо характеристики ідентифікації та документування нелегальних мігрантів як етапу в адміністративно-правовому механізмі видворення органами охорони державного кордону. Авторці слід додатково обґрунтувати зазначені положення і визначитись чи це положення стосується лише діяльності органів охорони державного кордону чи також органів Державної міграційної служби України.

Проте, висловлені зауваження не торкаються концептуальних положень дисертаційного дослідження Н. П. Демчик, у своїй більшості стосуються дискусійних проблем, не применшують належного рівня рецензованого дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та на її наукову і практичну цінність

Загальний висновок по дисертації. Дисертація є самостійним завершеним науковим дослідженням, у якому отримані нові, самостійні, науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення конкретної для науки адміністративного процесуального права задачі.

Основні положення дисертації, що виносяться на захист, належним чином були відображені у наукових статтях, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікації основних положень дисертаційних досліджень у професійних виданнях. У них висвітлена ідея проведеного дослідження. Зміст автореферату повною мірою відображає структуру, хід дослідження, основні положення і висновки дисертації. Автореферат не містить положень, що не ввійшли до основного змісту дисертації. У ряді випадків авторка веде полеміку, аналізує думки вчених з приводу теоретико-методологічних і прикладних засад визначення проблем примусового повернення та

примусового видворення іноземців та осіб без громадянства органами Державної прикордонної служби України, визначає власну позицію з цього приводу. Дисертанткою проаналізовано існуючу вітчизняну літературу з розглянутої теми, було використано закордонні джерела.

Враховуючи наведене, можна стверджувати про достатній рівень науковості та обґрунтованості висловлених автором у дисертації наукових суджень, положень, висновків і рекомендацій. З огляду на викладене, дисертаційна робота Демчик Надії Петрівни є завершеною науковою працею, а висновкам, зробленим у дисертації, властиві необхідні ознаки новизни.

Рецензована дисертація містить раніше не захищені наукові положення та отримані автором нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності спрямовані на розв'язання актуального завдання діяльності Державної прикордонної служби України із застосування примусового повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані у подальшій розробці питання примусового повернення та примусового видворення іноземців та осіб без громадянства. Основні положення роботи можуть бути корисними при підготовці підручників і навчальних посібників для студентів юридичних вузів і факультетів, а також при викладанні курсів адміністративно-процесуального та міграційного блоку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що можуть бути використанні у: науково-дослідних цілях – для подальшого дослідження теоретико-правових та прикладних проблем примусового повернення та примусового видворення іноземців та осіб без громадянства; правотворчій діяльності – під час розробки та прийняття нормативних актів, спрямованих на забезпечення ефективного правового регулювання правовідносин у сфері боротьби з нелегальною міграцією, притягнення осіб, винних у порушенні міграційного та прикордонного законодавства до адміністративної відповідальності; правозастосуванні – для оптимізації та підвищення рівня

застосування заходів примусового повернення та примусового видворення іноземців та осіб без громадянства.

Проведений аналіз дає підстави для висновку, що дисертація Демчик Надії Петрівни «Правовий інститут примусового повернення і видворення іноземців та осіб без громадянства органами Державної прикордонної служби України», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук відповідає вимогам, які ставляться до написання кандидатських дисертацій (п. п. 9, 10, 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами)), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07. – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

доцент кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова
кандидат юридичних наук, доцент

І.П. Сторожук

Підпис *І.П. Сторожук*
ЗАСВІДЧУЮ:
Вчений секретар університету

С. Возницький

